

Nazwisko i imię:	Zespół:	Data:
------------------	---------	-------

Ćwiczenie nr 12 – Moduł sztywności

Cel ćwiczenia: Wyznaczenie modułu sztywności pręta metodą dynamiczną

Literatura

- Zięba A. (red). *Pracownia Fizyczna Wydziału Fizyki i Techniki Jądrowej SU1648*. AGH. Kraków 2002 (ew. wydania wcześniejsze).
- Szydłowski M. *Pracownia fizyczna* Warszawa. PWN 1999
- Szczeniowski S. *Fizyka doświadczalna* T. I. Warszawa. PWN 1980

Zagadnienia do opracowania

- Opisz ruch harmoniczny (parametry opisujące ten ruch: A - amplituda, T - okres, φ - przesunięcie fazowe itd.).
- Podaj równania różniczkowe ruchów harmonicznych: prostego i tłumionego oraz rozwiązania tych równań.
- Podaj definicję momentu bezwładności i omów twierdzenie Steinera. Jak obliczyć moment bezwładności pierścienia oraz walca?
- Omów prawo Hooke'a i jego związek z ruchem harmonicznym.
- Moduł sztywności i moduł Younga - podaj definicje i jednostki.
- Omów różnice pomiędzy statyczną i dynamiczną metodą pomiaru modułu sztywności metali.
- Wyprowadź wzór podający związek między parametrami drutu a momentem siły działającej na niego.
- Wahadło fizyczne - wyprowadź wzór na okres drgań dla małych kątów.

Ocena i
podpis

Ocena z odpowiedzi:

--

W celu obliczenia momentów bezwładności I_0 brył korzystamy ze wzorów:

- dla pierścienia

$$I_{0p} = \frac{M}{2} (R_z^2 + R_w^2) \quad (2)$$

- dla czterech ciężarków

$$I_{0c} = 4 \cdot \left(\frac{1}{2} m r_c^2 + m a^2 \right) \quad (3)^*$$

* - w przypadku, gdy uznajemy ciężarek za obiekt punktowy ($r_c = 0$) korzystamy ze wzoru:

$$I_{0c} = 4 \cdot m a^2 \quad (4)$$

gdzie: a – odległość środka ciężarka od osi wibratora. Wariant ćwiczenia określa prowadzący.

Niepewności pomiarowe

Niepewność wyznaczenia wartości modułu sztywności obliczamy z poniższego wzoru (5):

$$u(G) = \delta \pi \sqrt{\left(\frac{\Delta I}{r^4 (T_2^2 - T_1^2)} \right)^2 + \left(\frac{\Delta l}{r^4 (T_2^2 - T_1^2)} \right)^2 + \left(\frac{2T_2 \Delta T_2}{r^4 (T_2^2 - T_1^2)^2} \right)^2 + \left(\frac{2T_1 \Delta T_1}{r^4 (T_2^2 - T_1^2)^2} \right)^2 + \left(\frac{4l \Delta r}{r^5 (T_2^2 - T_1^2)} \right)^2}$$

Niepewność momentów bezwładności brył wyznaczamy kolejno ze wzorów:

$$u(I_{0p}) = \sqrt{\left(\frac{\partial I}{\partial M} \Delta M \right)^2 + \left(\frac{\partial I}{\partial R_w} \Delta R_w \right)^2 + \left(\frac{\partial I}{\partial R_z} \Delta R_z \right)^2} \quad (6)$$

$$u(I_{0c}) = \sqrt{\left(\frac{\partial I}{\partial m} \Delta m \right)^2 + \left(\frac{\partial I}{\partial a} \Delta a \right)^2} \quad (7)^*$$

*- uwaga, w wariancie z $r_c = 0$ proszę wziąć poprawkę na niepewność wyznaczenia promienia ciężarka $\Delta r_c = 1$ [mm]

Przy czym przyjąć, że:

$$\begin{aligned} \Delta M &= 1 \text{ [g]} & \Delta m &= 1 \text{ [g]} \\ \Delta R_w &= 1 \text{ [mm]} & \Delta a &= 0,01 \text{ [mm]} \\ \Delta R_z &= 1 \text{ [mm]} \\ \Delta l &= 1 \text{ [mm]} & \Delta r &= 0,01 \text{ [mm]} \end{aligned}$$

Szacowanie niepewności standardowej okresu drgań (zadaniem studenta jest wybrać jedną z dwóch poniższych metod szacowania niepewności (a. b) oraz uzasadnić dokonany wybór*)

a) niepewność standardowa wynikająca z wielokrotnego pomiaru:

$$u_1(T_0) = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (T_{0i} - \bar{T}_0)^2}{n(n-1)}} \quad (10)$$

b) całkowita (złożona) niepewność:

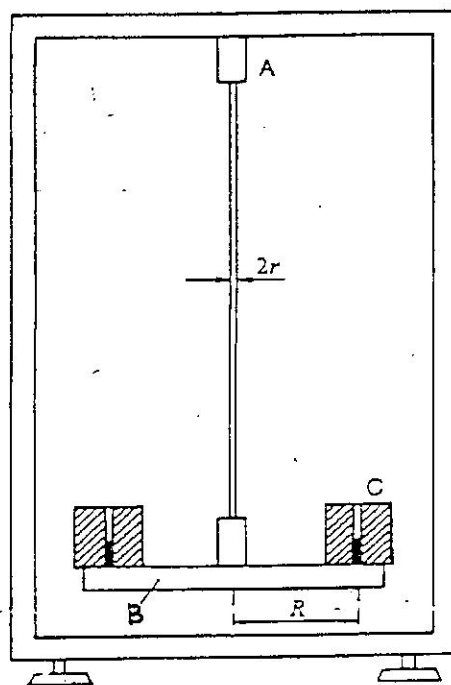
$$u_c(T_0) = \sqrt{[u_1(T_0)]^2 + [u_2]^2} \quad (11)$$

gdzie: u_1 – niepewność standardowa wynikająca z wielokrotnego pomiaru, $u_2 = 0,2s$ – niepewność związana z reakcją człowieka (patrz przykład 6 ćwiczenie 0)

(*jeżeli prowadzący ćwiczenie nie zaleci inaczej)

2. Wykonanie ćwiczenia

1. Zmierz długość l badanego drutu za pomocą przymiaru milimetrowego (długość mierz bez nakrętek na końcach drutu). Wykonaj 10-krotny pomiar średnicy ($2r$) za pomocą śruby mikrometrycznej - w różnych miejscach drutu i oblicz jej wartość średnią. Wyniki wpisz do tabeli (odpowiednio 1a, 1b, 2a, 2b, 2c).
2. Zważ pierścień obciążający (M), zmierz jego wymiary geometryczne: średnicę zewnętrzną R_z i wewnętrzną R_w .
3. Zmierz masę m krążków obciążających, ich promień r_c (zależnie od wariantu ćwiczenia) oraz odległość środków tych krążków od osi obrotu wibratora (a).
4. Górny koniec badanego drutu przymocuj do statywu za pomocą uchwytu A. Drugi koniec przymocuj do wibratora B tak, by jego środek ciężkości oraz punkt zawieszenia znajdowały się na jednej pionowej linii. (Uwaga: luzy w mocowaniach drutu mogą zafałszować wyniki pomiaru okresu drgań)

Rys. 2. Układ pomiarowy.

5. Zmierz czas $10 + 20$ pełnych drgań wibratora nie obciążonego. Kąt wychylenia wibratora z położenia równowagi ma być nie większy niż 5° . Pomiar wykonaj 6-krotnie. Umieść wyniki w tabeli.
6. Obciąż wibrator pierścieniem i powtórz czynności opisane w punkcie 5.
7. Następnie obciąż wibrator dodatkowo czterema ciężarkami i ponownie powtórz czynności z pkt. 5.
8. Analogiczne pomiary wykonaj dla drutów wykonanych z różnych metali, obciążając je kolejno pierścieniem i ciężarkami (warianty ćwiczenia określa prowadzący).

Warianty ćwiczenia

Forma ciężarka:

- obiekt punktowy ($r_c = 0$)   w formie walca ($r_c \neq 0$)

Niepewność okresu drgań:

- wariant a)   wariant b)

Pręty:

- stalowy   miedziany   mosiężny

Obciążenie:

- jeden pierścień   dwa pierścienie   cztery ciężarki

3. Wyniki pomiarów:

Tabela 1a: Moment bezwładności pierścienia

Masa M [kg]	
Promień zewnętrzny R_z [m]	
Promień wewnętrzny R_w [m]	
Moment bezwładności I_{0p} [kg·m ²]	

Tabela 1b: Moment bezwładności ciężarków

Masa m [kg]	
Promień r_c [m]	
Odległość od osi wibratora a [m]	
Moment bezwładności I_{0c} [kg·m ²]	

Tabela 2a: Drut pierwszy

Rodzaj materiału:	Długość drutu [m]:							
Srednica [mm]								
Średnia średnica [m] :								
Czasy drgań wibratora nie obciążonego t_1 [s]:								
T_1 okres drgań (średni) [s] :								
Czasy drgań wibratora obciążonego (pierścień)								
t_2 [s]:								
T_2 okres drgań (średni) [s] :								
Czasy drgań wibratora obciążonego (pierścień +								
ciężarki) t_3 [s]:								
T_3 okres drgań (średni) [s] :								
Moduł sztywności G (pierścień) [GPa] :								
Moduł sztywności G (pierścień + ciężarki) [GPa] :								
Moduł sztywności G (wartość tablicowa) [GPa] :								

Tabela 2b: Drut drugi

Rodzaj materiału:	Długość drutu [m]:							
Srednica [mm]								
Średnia średnica [m] :								
Czasy drgań wibratora nie obciążonego t_1 [s]:								
T_1 okres drgań (średni) [s] :								
Czasy drgań wibratora obciążonego (pierścień)								
t_2 [s]:								
T_2 okres drgań (średni) [s] :								
Czasy drgań wibratora obciążonego (pierścień +								
ciężarki) t_3 [s]:								
T_3 okres drgań (średni) [s] :								
Moduł sztywności G (pierścień) [GPa] :								
Moduł sztywności G (pierścień + ciężarki) [GPa] :								
Moduł sztywności G (wartość tablicowa) [GPa] :								

podpis

Tabela 2c: Drut trzeci

Rodzaj materiału:	Długość drutu [m]:									
Srednica [mm]										
Srednia srednica [m] :										
Czasy drgań wibratora nie obciążonego t_1 [s]:										
T_1 okres drgań (średni) [s] :										
Czasy drgań wibratora obciążonego (pierścień) t_2 [s]:										
T_2 okres drgań (średni) [s] :										
Czasy drgań wibratora obciążonego (pierścień + ciężarki) t_3 [s]:										
T_3 okres drgań (średni) [s] :										
Moduł sztywności G (pierścień) [GPa] :										
Moduł sztywności G (pierścień + ciężarki) [GPa] :										
Moduł sztywności G (wartość tablicowa) [GPa] :										

podpis

4. Opracowanie wyników

1. Na podstawie znajomości masy oraz wymiarów geometrycznych oblicz moment bezwładności pierścienia I_{0p} oraz ciężarków I_{0c} (wzór 2 i 3). Z prawa przenoszenia błędów wyznacz niepewności obliczonych momentów bezwładności (wzór 6 i 7). Wyniki zapisz w tabeli 1.
2. Oblicz wartość średnią średnicy drutu oraz jej niepewność standardową jako odchylenie standardowe średniej.
3. Dla zmierzonych wartości okresów T_1 , T_2 , T_3 oblicz wartości średnie i błąd standardowy (wzór 10 lub 11).
4. Oblicz wartość modułu sztywności G (wzór 1) kolejno dla drutu obciążonego samym pierścieniem, a następnie dla drutu obciążonego pierścieniem i czterema ciężarkami. Wyniki zapisz w tabeli.
5. Przeprowadź dyskusję błędów wyznaczonych modułów sztywności za pomocą prawa przenoszenia błędów (wzór 5).
6. Uzyskane wartości G porównaj z wartością tablicową dla danego materiału (tablice są dostępne w laboratorium). Rozstrzygnij, czy otrzymany wynik zgadza się (w granicach niepewności pomiarowej) z wartością tablicową.
7. Analogiczne obliczenia przeprowadź dla drutów wykonanych z różnych materiałów.